

Ekonomik Özgürlükler ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünleşme Analizi*

Emrah Sofuoğlu^a, Oktay Kizilkaya^b, Dogan Uysal^c

Öz: Ekonomik özgürlükler son zamanlarda araştırmacıların dikkatini çeken önemli kurumsal göstergelerden birisi haline gelmiştir. Bir ülkenin ekonomik özgürlük seviyesinin yatırımları çekme noktasında önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda ülkelerin doğrudan yabancı yatırımları artırmak için ekonomik özgürlükler bağlamında etkin politikalar üretmesi gerekmektedir. Bu çalışmada, ekonomik özgürlükler ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu amaçla, çalışmada en çok doğrudan yabancı yatırım çeken 10 ülke (ABD, Hong Kong, Çin, İrlanda, Hollanda, İsviçre, Singapur, Brezilya, Kanada, Hindistan) ele alınmıştır. Çalışma 1995-2015 dönemini kapsamakta olup değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit etmek için Pedroni eşbütünleşme testi, panel FMOLS ve panel DOLS yöntemlerinden yararlanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, ekonomik özgürlükler ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında uzun dönemli bir ilişki tespit edilmiştir. Bununla beraber, hem panel FMOLS hem de panel DOLS uzun dönem katsayı tahminçileri ekonomik özgürlüklerde meydana gelen pozitif gelişmelerin söz konusu ülkelerde doğrudan yabancı yatırımları arttırdığını göstermektedir. Bu bulgular sonuç kısmında değerlendirilmiş ve bazı politika önermelerinde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler:

Ekonomik Özgürlükler, DYY, FMOLS, DOLS, Panel Veri Analizi

JEL: C23, F14, F49

Geliş : 19 Ekim 2018
Düzeltilme : 02 Kasım 2018
Kabul : 17 Ocak 2019

Tür : Araştırma

Relationship between Economic Freedom and Foreign Direct Investment: Panel Cointegration Analysis

Abstract: Economic freedoms have recently become one of the most important institutional indicators that attracted the attention of researchers. The level of economic freedom of a country is thought to be an important factor in attracting investments. This study aims to examine the relationship between economic freedom and foreign direct investment. In this context, countries need to establish efficient policies for economic freedoms to increase foreign direct investments. To this extent, most attractive foreign direct investment countries (The U.S, Hong Kong, China, Ireland, Netherlands, Switzerland, Singapore, Brazil, Canada and India) are investigated in the study. The study covers the period 1995-2015 and Pedroni cointegration test, panel FMOLS and panel DOLS methods are utilised to determine the relationship between the variables. According to analysis findings, there is a long-term relationship between economic freedom and foreign direct investment. In addition, both panel FMOLS and DOLS results indicate that economic freedom has a positive impact on foreign direct investment in the long term. These findings are evaluated and some policy recommendations are suggested in the conclusion part.

Keywords: Economic Freedom, FDI, FMOLS, DOLS, Panel Data Analysis

JEL: C23, F14, F49

Received : 19 October 2018
Revised : 02 November 2018
Accepted : 17 January 2019

Type : Research

Cite this article as: Sofuoğlu, E., Kizilkaya, O., & Uysal, D. (2019). Ekonomik özgürlükler ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişki: Panel eşbütünleşme analizi. *Business and Economics Research Journal*, 10(2), 341-355.

The current issue and archive of this Journal is available at: www.berjournal.com

^a Res. Asst., Ahi Evran University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Kirsehir, Türkiye, emrahsofuoglu@gmail.com (ORCID ID: 0000-0001-7716-1599)

^b Assoc. Prof., PhD., Ahi Evran University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Kirsehir, Türkiye, okizilkaya@ahievran.edu.tr (ORCID ID: 0000-0002-3830-9412)

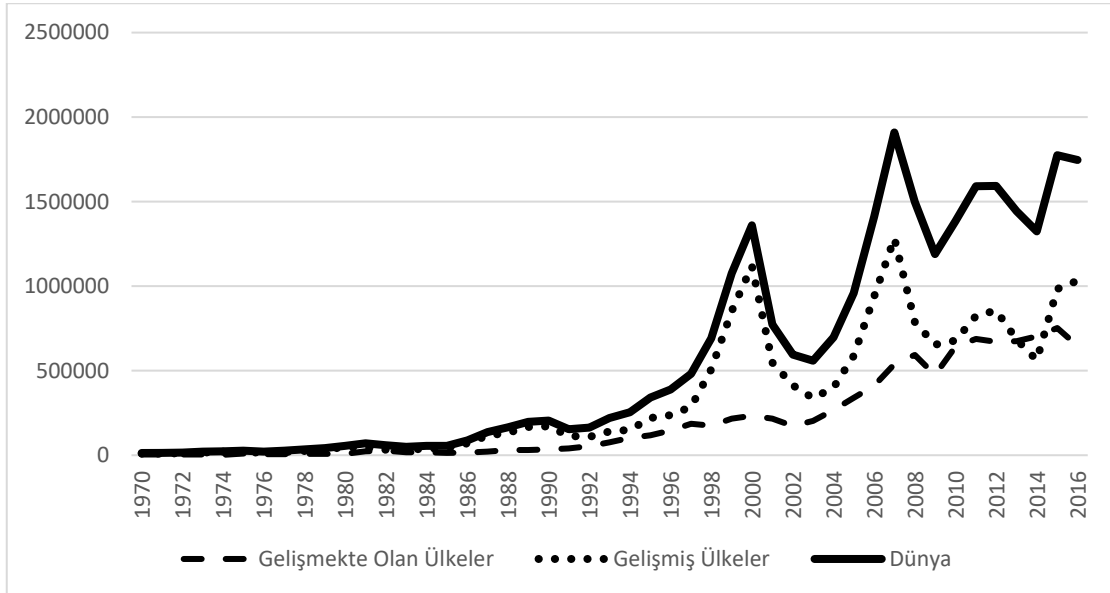
^c Prof., PhD., Celal Bayar University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics, Manisa, Türkiye, dogan.uysal@cbu.edu.tr (ORCID ID: 0000-0001-9406-0757)

1. Giriş

Günümüz ekonomilerinde sürdürülebilir bir büyümenin sağlanmasında doğrudan yabancı yatırımların (DYY) önemi oldukça büyüktür. Ülkeye giren DYY ile ev sahibi ülkede fiziki sermaye yatırımları artmaktadır. Yatırımlarda meydana gelen artışın istihdamın artmasına katkı yapması beklenmektedir. Buna ek olarak, DYY ile birlikte ev sahibi ülkeye teknoloji transferi gerçekleşmekte ve yönetim becerilerinde artış görülmektedir. Yüksek bir ekonomik büyüme performansı ile beraber hem ekonomik istikrar hem de siyasi istikrar bulunan ülkeler DYY girişi açısından daha avantajlıdır çünkü yatırımcılar için evsahibi ülkelerdeki büyüme performansı ve riskler önem arz etmektedir (Ağayev, 2010). Buna ek olarak beşerî sermayenin de DYY girişleri açısından önemli bir gösterge olduğu düşünülmektedir (Borensztein, 1998). Söz konusu göstergelerin geleceğe yönelik pozitif beklentiler oluşturmadığı durumda, DYY, bu göstergelerin daha iyi olduğu ekonomilere yönelecektir. Dolayısıyla, DYY girişlerinde meydana gelecek artış söz konusu ülke ekonomisine duyulan güvenin yüksek olduğunu göstermekte ve gelecekteki yatırımlara yeşil ışık yakmaktadır.

Özellikle küreselleşme süreci ile beraber dünyada DYY akımlarında önemli artışlar meydana gelmiştir (UNCTAD, 2017). Şekil 1'de 1970-2016 yılları arasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere DYY girişleri hakkında bilgi vermektedir.

Şekil 1. Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkelere Yıllara Göre DYY Girişleri (1970-2016 milyon\$)

Kaynak: UNCTAD, 2018.

Şekil 1 incelendiğinde, 1980'li yıllardan itibaren dünya genelinde DYY girişlerinde artışlar meydana gelmeye başladığı görülmektedir. 2000'li yılların başlarında gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında DYY girişi bağlamında en yüksek fark söz konusu iken (886.689,1 milyon\$) bu farkın zaman zaman dalgalanmalar göstermesine karşın kapanma eğilimi izlediği görülmektedir. 2014 yılına gelindiğinde ise, gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki DYY girişi farkı kapanmış ve gelişmekte olan ülkelere daha fazla DYY girişi (140.450,7 milyon \$) gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan ülkelere yatırım maliyetlerinin düşük olması, yasal düzenlemelerin yetersiz sayıda olması ve vergilerin düşük olması vb. sebeplerinden ötürü çok uluslu şirketlerin bu ülke gruplarına yönelmesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Son dönemlerde ise, bu makas kapanarak gelişmiş ülkelere daha fazla DYY girişi trendi gözlemlenmektedir. Özellikle gelişmekte olan piyasalardaki istikrarsızlıkların varlığı yatırımcıyı daha güvenilir piyasalar olarak görülen gelişmiş ülkelere yönlendirdiği düşünülmektedir.

Hem sınırlı yerel kaynakların söz konusu olması hem de düşük verimlilik sorunları olan gelişmekte olan ülkelere DYY girişi bu sorunların çözümüne katkı sağlamaktadır. Bu nedenle, DYY ev sahibi ülkeler için potansiyel bir büyüme faktörü olarak kabul edilmektedir. Ekonomik büyüme üzerinde önemli etkisi olan bir

diğer etken ise ekonomik özgürlük seviyesidir (Pourshahabi, Mahmoudinia ve Soderjani, 2011). Yüksek ekonomik özgürlük seviyesine sahip olan ülkelerde daha yüksek verimlilik ve ekonomik büyüme oranları gerçekleşmekle beraber yabancı yatırımlar için de bu ülkeler cazip görülmektedir. Bangoa ve Sanchez-robles (2003), ekonomik büyüme ve ekonomik özgürlükler arasında kuvvetli bir ilişkinin olduğunu vurgulamıştır. Gwartney, Lawson ve Hall (2015), ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen son çalışmaların büyük çoğunluğunda ekonomik özgürlüklerin ülkelerde hızlı bir ekonomik büyümeye neden olduğu ve kişi başına milli geliri arttığı sonuçları gözlemlenmektedir.

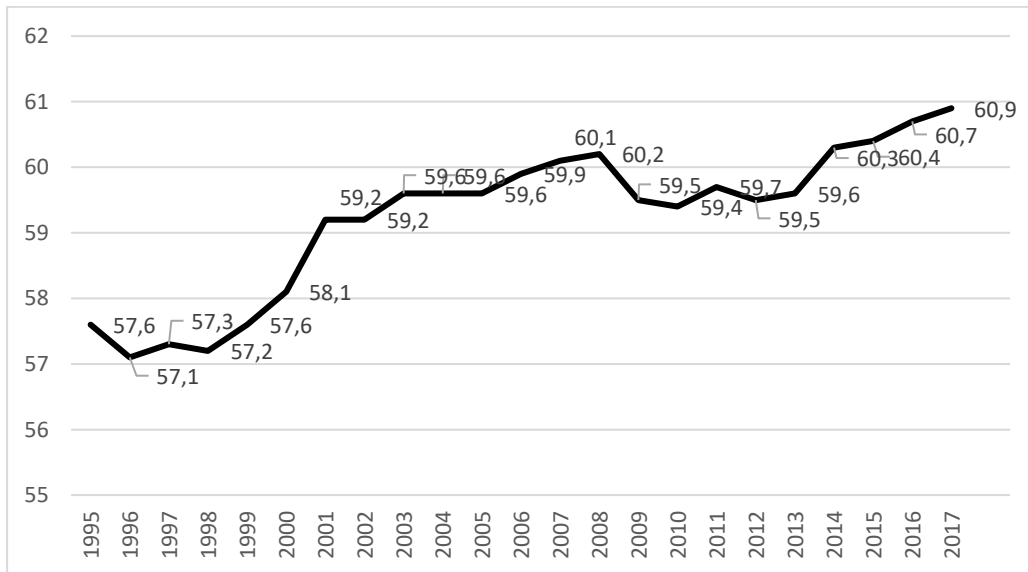
Beach ve Miles (2006), ekonomik özgürlük kavramını; üretim, dağıtım ve tüketim sürecinde devletin bireyler ve kurumlar üzerinde baskı veya sınırlamamasının olmaması olarak ifade etmektedir. Gwartney ve Lawson (2003) ise, ekonomik özgürlükleri kategorize ederek tercih özgürlüğü, rekabet özgürlüğü, gönüllü mübadele ve bireylerin hak ve mülkiyetlerinin temin altına alınması olarak özetlemişlerdir. Bu tanımlamalardan yola çıkarak, önemli kurumsal göstergelerden birisi olan ekonomik özgürlük kavramı, genel olarak, ekonomik faaliyetler sürecinde bireylerin ve kurumların herhangi bir sınırlama veya baskı hissetmemesine atıf yapmaktadır. Bu anlamda, ekonomik özgürlükler; “iktisadi faaliyetler döngüsünde, bireylerin mülkiyet haklarının korunarak hak ve özgürlüklerin serbest piyasa kuralları çerçevesinde kullanabilmesi” olarak ifade edilebilir.

Ekonomik özgürlüklerin ölçümü konusunda farklı kurumların birbirinden bağımsız çalışmaları bulunmaktadır. Bu anlamda, günümüzde farklı değişkenlerin bir araya getirildiği hesaplamalarda, farklı ağırlıklar kullanılarak oluşturulan ekonomik özgürlükler endeksleri araştırmacıların çeşitli analizler yapmasına fırsat sağlamaktadır. Bu çalışmada The Heritage Foundation veri tabanından elde edilen veriler kullanılmıştır. The Heritage Foundation kurumunun yayınladığı 2017 Index of Economic Freedom (2017) Raporu’na göre; ekonomik özgürlükler endeksi 12 farklı bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenler dört ayrı grup altında kategorize etmek mümkündür. Bunlar;

- i) Hukukun üstünlüğü:** Mülkiyet hakları, adli etkinlik, kamu kesimi bütünlüğü,
- ii) Kamu kesiminin büyüklüğü:** Vergi yükü, kamu harcaması, mali sağlamlık,
- iii) Bürokratik kalite:** İş dünyası özgürlüğü, emek özgürlüğü, parasal özgürlük,
- iv) Piyasa açıklığı:** Ticari özgürlük, yatırım özgürlüğü ve finansal özgürlüktür.

The Heritage Foundation’ın yayınladığı rapora göre; 1995-2017 yılı için ekonomik özgürlüklerin gelişimi Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Dünyada Ekonomik Özgürlüklerin Gelişimi

Kaynak: The Heritage Foundation, 2017.

Şekil 2’de dünyada genel ekonomik özgürlüklerin seyri gösterilmektedir. 1995 yılı sonrasında dünyada ekonomik özgürlüklerin bir artış trendi içerisinde olduğu görülmektedir. 2008 küresel finansal kriz sonrasında bir düşüş eğilimine geçen ekonomik özgürlükler endeksi 2009 yılından sonra tekrar yükselişe geçmiştir. The Heritage Foundation tarafından oluşturulan ekonomik özgürlük endeksi 0 ila 100 puan arasında değişmektedir. Bu anlamda, 2017 yılında dünya geneli ortalaması 60,9 olan endeks, ekonomik özgürlüklerin “kısmi özgür” (moderately free) seviyesinde gerçekleştiğini göstermektedir. Heritage Foundation (2017) veritabanında aynı zamanda ülke grupları kategorize edilerek puanlanmıştır. Elde edilen bilgilere göre 2017 yılında Kuzey Amerika Bölgesi ekonomik özgürlük seviyesi 75,9, Avrupa Bölgesi 70,2, Asya Pasifik Bölgesi 53,2, Kuzey Afrika ve Ortadoğu Bölgesi 50, Güney ve Orta Amerika 45,7, Sahra altı Afrika’da ise 38,4 dolaylarında gerçekleşmiştir. Buna göre; söz konusu bölgelere ait veriler incelendiğinde, ekonomisi etkin ve refah seviyesi yüksek bölgelerin daha fazla ekonomik özgürlük seviyesine sahip olduğu sonucu çıkmaktadır.

Ekonomik özgürlük seviyesinin uzun dönemde artmasını etkileyen en önemli göstergeler; marjinal gelir vergi oranlarının düşürülmesi, daha istikrarlı para politikası, askeri harcamalarda düşüş ve ticaret politikalarının liberalizasyonudur (Gwartney vd., 2015). Bu göstergelerde meydana gelen değişimler doğrudan ekonomik özgürlük seviyesinin artmasına ve dolaylı olarak da DYY girişlerinin artmasına yol açarak ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Evsahibi ülkelerdeki yatırım ortamının kalitesi DYY çekme de önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, yatırım ortamı birçok ekonomik ve siyasi göstergeden etkilenmektedir ve bu durum yatırım ortamının belirleyicileri hakkında net bir tanımlama yapılmasını zorlaştırmaktadır (Quazi, 2007). Evsahibi ülkelerin yatırım ortamlarının kalitesini arttıracak politikalar uygulamaya koyması söz konusu ülkelerde DYY girişini cazip hale getirecektir.

Bu çalışmada ekonomik özgürlüklerin DYY üzerinde etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Bu bağlamda örneklem olarak 2015 yılı itibarıyla en çok DYY çeken 10 ülke incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde DYY ve ekonomik özgürlükler hakkında teorik ve güncel bazı bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde ise ekonomik özgürlükler ile DYY arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar özetlenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde model ve veri seti tanıtılmış ve dördüncü bölümünde ise ampirik analiz bulgularına yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise ampirik bulgular değerlendirilmiş, karşılaştırılmış ve bir kısım politika önermelerinde bulunulmuştur.

2. Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkiye Dair Literatür Taraması

Çalışmanın bu bölümünde ekonomik özgürlükler ile DYY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalar özetlenmektedir. Ekonomik özgürlükler ile DYY girişleri arasında pozitif bir ilişki olduğu literatürde genel kabul gören bir olgudur. Bu sebeple, çalışmada söz konusu ilişkiyi inceleyen çalışmaların dönemi ve yöntemlerinden çok, analiz sonuçlarına yer verilerek daha öz bir literatür oluşturmak hedeflenmiştir. Literatür iki ayrı grupta kategorize edilmiştir. Birinci grupta ekonomik özgürlük ile DYY arasındaki ilişkiye odaklanan çalışmalardan, ikinci grup ise ekonomik özgürlük ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalardan oluşmaktadır.

Gwartney, Lawson ve Holcombe (1999)’nin yaptıkları çalışma ekonomik özgürlükler ve DYY arasındaki ilişkiyi inceleyen öncü çalışmalardan biri olarak kabul edilebilir. Yazarlar ekonomik özgürlüklerin yüksek olduğu ülkelere DYY girişlerinin de yüksek olduğunu saptamışlardır. Bengoa ve Sanchez-Robles (2002), ekonomik özgürlükler, DYY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre daha yüksek ekonomik özgürlük seviyesine sahip ülkeler, yüksek ekonomik büyüme oranlarına sahip oldukları için daha fazla DYY çekmektedirler. Foreman (2007), gelişmekte olan ülkelerde DYY ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Analiz sonucuna göre ekonomik özgürlük bileşimlerinde meydana gelen pozitif gelişmeler ile birlikte gelişmekte olan ülkelerde DYY girişleri de artmaktadır. Benzer bir sonucu Foreman (2007), çalışmasında gelişmiş ülkeler için geçerli olmak üzere elde etmiştir. Buna göre, ekonomik özgürlüklerin DYY üzerinde pozitif bir etkisi vardır. Quazi (2007), yaptığı çalışmada Doğu Asya ülkelerinde ekonomik özgürlüklerin DYY girişlerinde pozitif ve güçlü bir etkisi olduğu bulgusuna ulaşmıştır.

Beheshtitabar (2008), gelişmekte olan ülkeleri ve özellikle bazı Ortadoğu ülkeleri için yaptığı çalışmada DYY ile ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi incelemiş, dört ayrı ekonomik özgürlük bileşenin

(kamu kesimi büyüklüğü, ticari özgürlükler, yatırım özgürlükleri ve yolsuzluk) etkisine ayrı ayrı odaklanmıştır. Analiz sonucuna göre, Ortadoğu ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerde sadece ticari özgürlükler ve yatırım özgürlüklerinin katsayıları anlamlı çıkmıştır. Buna ilaveten, genel olarak ekonomik özgürlüklerin DYY girişlerini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Yazar, DYY girişlerinin artırılması için daha iyi bir yatırım çevresinin oluşturulmasını ve ticaretin önündeki engellerin azaltılmasını önermektedir. Heriot ve Theis (2008), çalışmalarında yüksek ekonomik özgürlük seviyelerine sahip olan ülkelerin DYY çekme hususunda daha başarılı olduğunu gözlemlemişlerdir.

Azman-Saini, Baharumshah ve Law (2010), DYY miktarı ve ekonomik özgürlükler arttıkça ekonomik büyümenin de arttığını savunmuşlardır. Caetano ve Caleiro (2009), yaptıkları çalışmada MENA ülkeleri ile AB ülkelerini ekonomik özgürlükler ve DYY arasındaki ilişkiye göre kıyaslamışlardır. Buna göre, DYY girişleri her iki ülke grubu için de ekonomik özgürlük seviyelerine bağlı olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, yolsuzluk ve şeffaflık konusunda meydana gelecek gelişmeler her iki ülke grubu için de daha faydalı olacaktır. Çalışmada bazı MENA ülkelerinin AB ülkeleri ile aynı sonuçları vermesi ayrıca dikkat çekmektedir. Herzer D. (2010), gelişmekte olan ülkeler üzerine yaptığı çalışmada artan özgürlüklerin DYY girişlerine katkı sağladığını belirtmiştir. Pourshahabi vd. (2011), OECD ülkelerini incelemişler ve ekonomik özgürlüklerin DYY üzerinde pozitif ancak istatistiki olarak anlamsız bir etkisinin olduğunu bulmuştur. Pearson, Nyonna ve Kim (2012), ABD ekonomisi için DYY, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişler ve ABD'deki her eyalette ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyümenin DYY üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu bulmuşlardır.

Ajide ve Eregha (2014), Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ülkeleri için yaptıkları çalışmada DYY ile ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre ekonomik özgürlüklerin DYY girişleri üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır. Ancak, iş dünyası ve mülkiyet hakları özgürlükleri söz konusu ülkelerde DYY girişlerine engel olmaktadır. Ajide ve Eregha (2015), Sahra altı ülkeler için yaptıkları çalışmada ekonomik performansın ekonomik özgürlükler ile ilişkili olduğunu bulmuşlar ve bazı politika önermelerinde bulunmuşlardır. Buna göre DYY girişleri birincil sektörlerden ziyade diğer sektörlerle çekilmeli ve bölgede ekonomik özgürlüklerin artırılması gerekmektedir. Arslan, Tarba ve Larimo (2015), NORDIC ülkeleri (Danimarka, Finlandiya, Norveç ve İsveç) menşeli çok uluslu şirketlerin Güney Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerindeki giriş stratejilerini incelemişlerdir. Araştırma neticesinde ekonomik özgürlüklerde meydana gelecek gelişmelerin neticesinde çok uluslu şirketler için bu ülkelerde yeşil alan yatırımlarının öne çıkan bir tercih olduğunu saptamışlardır.

Moussa, Çaha ve Karagöz (2016), yaptıkları çalışmada Kırılgan ve iç karışıklıkların olduğu ülkelerde (Sahra altı ülkeler, Okyanusya ve Sovyet sonrası ülkeler) ekonomik özgürlüklerin DYY üzerine etkisini araştırmışlardır. Analiz sonucuna göre ekonomik özgürlüklerin söz konusu bölgelerde DYY girişlerini arttırdığı görülmektedir. Hossain (2016), gelişmekte olan ülkelerde ekonomik özgürlükler, ekonomik büyüme ve DYY arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz sonucuna göre iş dünyası özgürlüğünde, ticari özgürlükte, kamu kesimi büyüklüğünde, yatırım özgürlüğünde, mülkiyet haklarında, emek özgürlüğü, finansal özgürlük, mali özgürlük ve parasal özgürlükte meydana gelecek pozitif gelişmeler DYY girişlerini artırmaktadır. Zghidi, Sghaier ve Zouheir (2016), yaptıkları çalışmada Kuzey Afrika ülkelerinde ekonomik özgürlüklerin, ekonomik büyüme üzerinde DYY'nin etkisini artırıp artırmadığını incelemişlerdir. Analiz sonucuna göre DYY ile ekonomik büyüme arasında güçlü ve pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca ekonomik özgürlüklerin DYY'yi tamamlayıcı bir nitelik taşıdığını, DYY'nin ekonomik özgürlüklerin varlığında daha belirgin olduğunu vurgulamışlardır. Buna göre ekonomik özgürlükleri arttıran ülkelerin çok uluslu şirketlerden daha fazla yararlandığını ifade etmişlerdir. Kızılkaya, Ay ve Akar (2016), yapmış oldukları çalışmada DYY ile beşerî sermaye, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Analiz sonuçlarından elde edilen sonuçlara göre değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşiktir ve aynı zamanda değişkenler arasında hem kısa hem de uzun dönemli bir ilişki söz konusudur.

İkinci grup araştırmalar, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasında ilişkiyi incelemektedir. De Haan ve Sturm (2000), ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde olan etkisini araştırdıkları çalışmasında ekonomik özgürlük düzey değerlerinin ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını ancak ekonomik özgürlük seviyesinde meydana gelen artışların ekonomik büyümeyi hızlandırdığını

vurgulamışlardır. Carlson ve Lundström (2002), çalışmalarında ekonomik özgürlük bileşenlerinin ekonomik büyümeyi ne yönde etkilediğini araştırmışlardır. Analiz sonuçlarına göre, alternatif para birikimi kullanma özgürlüğü, ekonomik yapı ve piyasa kullanımı, sermaye piyasalarında mübadele özgürlüğü ve hukukun üstünlüğü ve mülkiyet edinme özgürlüğünün ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Uluslararası ticaret özgürlüğü ve kamu kesimi büyüklüğü ise ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2006), yapmış oldukları analizde dört farklı model oluşturmuşlar ve söz konusu modellerin hepsinde ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisinin olduğunu bulmuşlardır. Beşkaya ve Manan (2009), yaptıkları çalışmada Türkiye’de ekonomik özgürlüklerin ekonomik performansını pozitif etkilediğini belirtmişler, fakat demokrasinin ekonomik performans üzerindeki etkisine dair kesin bir bulguya ulaşamamışlardır. Yıldırım (2009), ekonomik büyüme ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi Aghion-Howitt modeli çerçevesinde incelemiştir. Analiz sonuçlarına göre, ekonomik özgürlük seviyesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlıdır. Saribaş (2009), literatürden farklı olarak ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyümeyi arasında negatif bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Çalışmadaki sonuçlara göre, ticaret özgürlüğü, kamu kesimi büyüklüğü ve mali özgürlüğün büyüme ile bir ilişkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Yalman, Sandalcılar ve Demirkoparan (2011), Türkiye ve bazı Latin Amerika ülkelerini inceledikleri çalışmalarında mülkiyet özgürlüğü, ticari özgürlüğü ve rüşvet vermeme özgürlüğünün kalkınma üzerinde pozitif bir etkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Akıncı vd. (2014), yaptıkları gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler üzerine yaptıkları çalışmada ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişkinin varlığını tespit etmiş, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümenin nedeni olduğunu vurgulamışlardır. Buna göre, ekonomik özgürlüklerde meydana gelen değişimler ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır. Tunçsiper ve Biçen (2014), yaptıkları çalışmada dokuz yükselen piyasa ekonomisinde ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Analiz sonucuna göre mülkiyet özgürlüğü ve yatırım yapma özgürlüğü endekslerinin ekonomik büyüme ile negatif, çalışma endeksi ve ticaret özgürlüğü endeksinin pozitif bir etkisi olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Tablo 1. Literatür Özeti

Yazar	Ülke	Dönem	Yöntem	Sonuç
Gwartney, Lawson ve Holcombe (1999)	82 ülke	1975-1995	Endeks oluşturma	Ekonomik özgürlüklerin yüksek olduğu ülkelerde DYY girişleri de yüksektir.
Bengoa ve Sanchez-Robles (2002)	Latin Amerika ülkeleri	1970-1999	Panel Veri	Daha yüksek ekonomik özgürlük seviyesi, daha yüksek ekonomik büyümeye yol açmaktadır.
Foreman (2007)	Gelişmekte olan ülkeler	1990-1998	Yatay Kesit Analizi	Ekonomik özgürlük bileşimlerinde meydana gelen pozitif gelişmeler ile birlikte gelişmekte olan ülkelerde DYY girişleri de artmaktadır.
Quazi (2007)	Doğu Asya	1995-2000	Panel Veri	Ekonomik özgürlüklerin DYY girişlerinde pozitif ve güçlü bir etkisi vardır.
Beheshtitabar (2008)	Ortadoğu ülkeleri	1995-2006		Ekonomik özgürlükler DYY girişlerini arttırmaktadır.
Heriot ve Theis (2008)	132 ülke	2000-2005	Endeks oluşturma	Yüksek ekonomik özgürlük seviyelere sahip olan ülkelerin DYY çekme konusunda daha başarılıdır.

Azman-Saini, Baharumshah ve Law (2010)	85 ülke	1976-2004	Panel veri	DYY miktarı ve ekonomik özgürlükler arttıkça ekonomik büyüme de artmaktadır.
Caetano ve Caleiro (2009)	MENA ve AB ülkeleri	1999-2001 2004-2006	Bulanık Mantık	DYY girişleri; ekonomik özgürlük seviyelerine bağlıdır.
Herzer D. (2010)	Gelişmekte olan ülkeler	1970-2005	Panel Veri	Özgürlüklerin artması DYY girişlerine katkı sağlamaktadır.
Pearson, Nyonna ve Kim (2012)	ABD	1984-2007	Panel Veri	ABD'deki her eyalette ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyümenin DYY üzerinde pozitif bir etkisi vardır.
Ajide ve Eregha (2014)	Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu	1975-2010	Panel Veri	Ekonomik özgürlüklerin DYY girişleri üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi vardır.
Ajide ve Eregha (2015)	Sahra altı ülkeler	1995-2010	Panel Veri	Ekonomik performans ile ekonomik özgürlükler arasında bir ilişki vardır.
Arslan, Tarba ve Larimo (2015)	Güney Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu	1990-2009	Binomial regression analysis	Ekonomik özgürlüklerde meydana gelecek gelişmeler sonucunda çok uluslu şirketler yeşil alan yatırımlarını artırmaktadır.
Moussa, Çaha ve Karagöz (2016)	Sahra altı ülkeler, Okyanusya ve Sovyet sonrası ülkeler)	1995-2013	Panel Veri	Ekonomik özgürlüklerin DYY girişlerini arttırmaktadır.
Hossain (2016)	Gelişmekte olan ülkeler	1998-2014	Panel Veri	İş dünyası özgürlüğünde, ticari özgürlükte, kamu kesimi büyüklüğünde, yatırım özgürlüğünde, mülkiyet haklarında, emek özgürlüğü, finansal özgürlük, mali özgürlük ve parasal özgürlükte meydana gelecek pozitif gelişmeler DYY girişlerini arttırmaktadır.
Zghidi, Sghaier ve Zouheir (2016)	Kuzey Afrika ülkeleri	1980-2013	Panel Veri	DYY ile ekonomik büyüme arasında güçlü ve pozitif bir ilişki vardır.
De Haan ve Sturm (2000)	80 ülke	1975-1990	Panel Veri	Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde herhangi bir etkisi yoktur ancak ekonomik özgürlük seviyesinde meydana gelen artışlar ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır.
Doucouliağos ve Ulubaşoğlu (2006)	82 ülke	1970-1999	Meta-Regression analysis	Ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisi mevcuttur.

Beşkaya ve Manan (2009)	Türkiye	1970-2005	Zaman Serisi	Ekonomik özgürlükler ekonomik performansı pozitif etkilemektedir.
Yıldırım (2009)	96 ülke	1970-2005	Aghion-Howitt modeli	Ekonomik özgürlük seviyesinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlıdır.
Sarıbaş (2009)	49 ülke	1995-2004	Panel Veri	Ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyümeyi arasında negatif bir ilişki vardır.
Yalman, Sandalcılar ve Demirkoparan (2011)	Türkiye ve Latin Amerika ülkeleri	2000-2006	Panel Veri	Mülkiyet özgürlüğü, ticari özgürlüğü ve rüşvet vermeme özgürlüğünün kalkınma üzerinde pozitif bir etkisi vardır.
Akinci vd. (2014)	144 ülke	1995-2012	Haldane-Hall	Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Ekonomik özgürlükler ekonomik büyümenin nedenidir.
Tunçsiper ve Biçen (2014)	Yükselen Piyasa Ekonomileri	2000-2012	Panel Veri	Mülkiyet özgürlüğü ve yatırım yapma özgürlüğünün ekonomik büyüme ile negatif, çalışma ve ticaret özgürlüğünün ise pozitif bir etkisi vardır.

3. Model ve Veri Seti

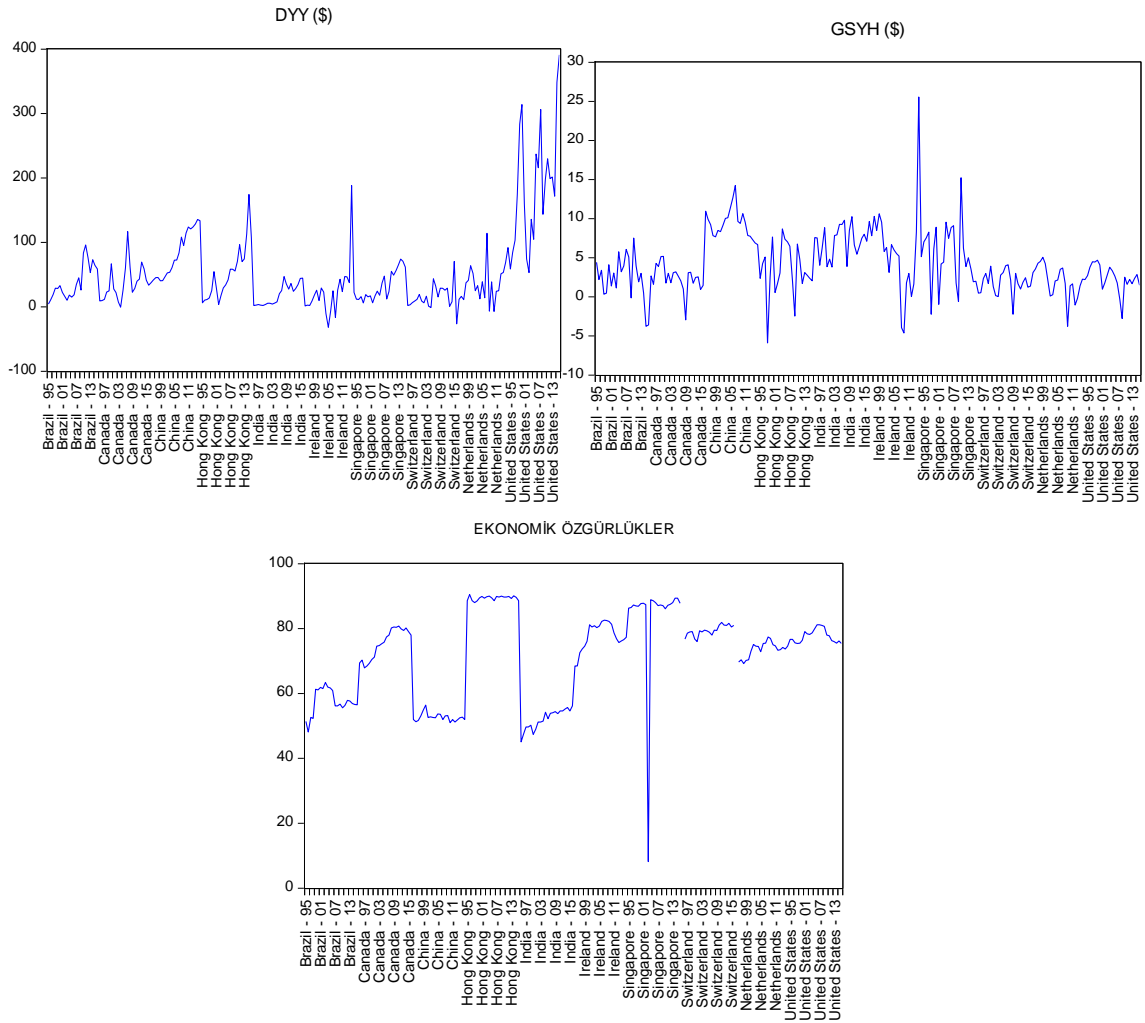
Bu çalışmada DYY ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkiyi incelenmekte ve bunun için Denklem 1'de panel veri formatında kurulan bir doğrusal regresyon modeli gösterilmektedir. Çetin ve Ecevit (2010) çalışmasında olduğu gibi, bu çalışmada değişkenler arasındaki ilişkiyi tespit edebilmek için aşağıdaki gibi doğrusal bir panel regresyon modeli kullanılmıştır.

$$DYY_{it} = \alpha_{0i} + \alpha_{1i}EO_{it} + \alpha_{2i}GSYH_{it} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; t=1, \dots, T \quad (1)$$

Burada; DYY kişi başına düşen doğrudan yabancı yatırımı, GSYH kişi başına düşen milli geliri ve EO ise ekonomik özgürlük endeksini temsil etmektedir. Analiz sonucunda ekonomik özgürlükler değişkeninin ülkelerin doğrudan yabancı yatırımlarının artmasına katkı sağladığı sonucu beklenmektedir. Doğrusal regresyon modelindeki GSYH verileri kontrol değişkeni olarak eklenmiştir.

Analizde kullanılan veri seti 1995-2015 dönemi yıllık verilerinden oluşmakta olup, en çok DYY çeken 10 ülkeyi kapsamaktadır. Bu ülkeler sırasıyla ABD, Hong Kong, Çin, İrlanda, Hollanda, İsviçre, Singapur, Brezilya, Kanada ve Hindistan'dır. DYY (GSYH içerisindeki payı) değişkenine ait veriler UNCTAD (2018) istatistiksel veri tabanından, GSYH (yıllık büyüme oranı) değişkenine ait veriler World Bank (2018) veri tabanından, EO değişkenine ait veriler ise The Heritage Foundation (2018) kurumsal internet sitesinden elde edilmiştir.

Şekil 3. Analizde Kullanılan Değişkenlere Ait Grafikler

4. Metodoloji ve Ampirik Sonuçlar

Bu çalışmada DYY ve ekonomik özgürlük arasındaki ilişki panel eşbütünlük çerçevesinde test edilecektir. Söz konusu ilişkiyi test etmek için üç aşama gerçekleştirilecektir. İlk aşamada değişkenlerin durağanlıkları IPS, Maddala ve Wu (1999) panel birik kök testleri ile test edilecektir. İkinci aşamada ise Pedroni (1999) panel eşbütünlük testi ile değişkenler arasındaki uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığı test edilecektir. Üçüncü ve son aşamada ise Panel FMOLS ve Panel DOLS tahmincileri ile eşbütünlük katsayılarının tahmin edilerek ekonomik özgürlüklerin DYY üzerinde hangi yönde bir etkisinin olduğu araştırılacaktır.

4.1. Panel Birim Kök Testleri

Ampirik analize geçmeden önce değişkenlerin durağan olup olmadığının test edilmesi gerekir. Değişkenlere ait verilerin durağan olması halinde değişkenler arasındaki ilişkinin elde edilmesi amacıyla regresyon analizinden faydalanılacak, durağan olmaması halinde ise sahte regresyon sorunu ile karşılaşılacaktır. Değişkenlerin durağan olduğunun anlaşılması halinde eşbütünlük ilişkisinin olup olmadığı incelenecektir. Bu bağlamda, çalışmada Im, Pesaran ve Shin (2003, IPS) testi ve Maddala ve Wu (1999) tarafından geliştirilen Fisher-ADF testi panel birim kök sınavında kullanılacaktır.

IPS panel birim kök testi için Denklem 2’de yer alan modelin tahmin edilmesi gerekmektedir.

$$\Delta y_{it} = \mu_i + \rho y_{it-1} + \sum_{j=1}^m \alpha_j \Delta y_{it-j} + \delta_{it} + \theta_t + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

Denklem 2’de, Δ birinci fark operatörü, m gecikme uzunluğu, μ_i ve θ_t sırasıyla birime özgü sabit ve zaman etkileridir. Tüm i ’ler için $\rho = 0$ sıfır hipotezi, tüm i ’ler için $\rho < 0$ hipotezine karşı test edilmektedir. Sıfır hipotezinin reddedilmesi durumunda serinin durağan olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Maddala ve Wu (1999) tarafından geliştirilen Fisher-ADF testi ise, her yatay kesit i için birim kök testlerinden elde edilen p değerlerini birleştirmektedir. Test parametrik değildir ve $2n$ serbestlik derecesiyle ki-kare dağılımına sahiptir. Test istatistiğinde, “ n ”, paneldeki yatay kesit verisi sayısını göstermektedir. Söz konusu test istatistiği Denklem 3’te gösterilmiştir.

$$\lambda = -2 \sum_{i=1}^n \log_e(\rho_i) \sim \chi^2_{2n(d.f.)} \quad (3)$$

Denklem 3’de ρ_i birim i için ADF birim kök testinden elde edilen p değerini göstermektedir. ADF-Fisher testi, bireysel ADF regresyonlarındaki farklı gecikme uzunluklarına bağlı olmama avantajına sahiptir (Hossain ve Saeki, 2011).

Panel birim kök test sonuçları Tablo 2’de gösterilmektedir. Birim kök test bulgularına göre değişkenlerin genel görünümü düzey değerinde durağan değilken birinci farkta durağan, yani $I(1)$ ’dir. Böylece değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisinin olup olmadığı test edilebilmektedir. Değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin elde edilmesi halinde söz konusu regresyon tutarlı olacaktır.

Tablo 2. Panel Birim Kök Test Sonuçları

Değişkenler	IPS Testi		ADF-Fisher Testi	
	İstatistik Değeri	Prob. Değeri	İstatistik Değeri	Prob. Değeri
DYY	-0,49	0,31	20,80	0,41
EO	-0,89	0,19	24,97	0,20
GSYH	0,21	0,58	17,27	0,64
Δ DYY	-3,15	0,00	39,23*	0,00*
Δ EO	-3,70	0,00	43,30*	0,00*
Δ GSYH	-4,81	0,00	54,20*	0,00*

*, %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

4.2. Panel Eşbütünleşme Testi

Durağan olmayan değişkenler arasında uzun dönemli bir eşbütünleşme ilişkisi olup olmadığını test etmek için kullanılan analizlerden biri de Pedroni (1999, 2004) tarafından geliştirilen panel eşbütünleşme testidir. Pedroni, eşbütünleşme ilişkisi yoktur şeklinde oluşturulan sıfır hipotezini sınamak amacıyla yedi farklı test istatistiği ortaya koymuştur. Söz konusu istatistikler panel eşbütünleşme regresyonundan elde edilen artıklardan oluşmaktadır. Bu testlerin dört adedi grup içi (panel- v , panel- ρ , yarı parametrik panel- t ve parametrik panel- t) istatistiklerden, diğer üç adedi ise gruplar arası (grup- ρ istatistiği, yarı parametrik grup- t istatistiği ve parametrik grup- t) istatistiklerden oluşmaktadır. Pedroni (1999) aşağıdaki denklemler aracılığı ile söz konusu istatistikleri şu şekilde açıklamaktadır:

$$\text{Panel } v\text{-İstatistiği: } T^2 N^{3/2} Z_{\rho, N, T} \equiv T^2 N^{3/2} (\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2)^{-1} \quad (4)$$

$$\text{Panel } \rho\text{-İstatistiği: } T \sqrt{N} Z_{\rho, N, T-1} \equiv T \sqrt{N} (\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2)^{-1} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (5)$$

$$\text{Panel } t\text{-İstatistiği: } Z_{t, N, T} \equiv (\hat{\sigma}_{N, T}^2 \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^2)^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (6)$$

(non-parametric)

$$\text{Panel } t\text{-İstatistiği: } Z_{tN,T}^* = (\tilde{s}_{N,T}^{*2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^{*2})^{-1/2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{11i}^{-2} \hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^* \quad (7)$$

(parametric)

$$\text{Grup } \rho\text{-İstatistiği: } TN^{-1/2} \tilde{Z}_{\rho N,T-1} = TN^{-1/2} \sum_{i=1}^N (\sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2)^{-1} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (8)$$

$$\text{Grup } t\text{-İstatistiği: } N^{-1/2} \tilde{Z}_{tN,T} = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N (\hat{\sigma}_i^2 \sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^2)^{-1/2} \sum_{t=1}^T (\hat{e}_{i,t-1} \Delta \hat{e}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \quad (9)$$

(non-parametric)

$$\text{Grup } t\text{-İstatistiği c: } N^{-1/2} \tilde{Z}_{tN,T}^* = N^{-1/2} \sum_{i=1}^N (\sum_{t=1}^T \tilde{s}_i^{*2} \hat{e}_{i,t-1}^{*2})^{-1/2} \sum_{t=1}^T \hat{e}_{i,t-1}^* \Delta \hat{e}_{i,t}^* \quad (10)$$

(parametric)

Yukarıda yer alan istatistiklerden, panel v-istatistiğinin pozitif ve büyük bir değer olması ve diğer istatistiklerin ise negatif ve büyük bir değer alması koşulunun sağlanması halinde “eşbütünleşme ilişkisi yoktur” durumunu ifade eden sıfır hipotezi reddedilmektedir ve “değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğuna” yönelik karar verilmektedir (Pedroni, 1999).

Tablo 3, Pedroni panel eşbütünleşme test sonuçlarını göstermektedir. Sabitli model sonuçlarına göre yedi istatistikten biri %1, ikisi %5 ve biri de %10 anlamlılık düzeyinde sıfır hipotezini reddetmektedir. Sabitli ve trendli modelden elde edilen sonuçlara göre ise, yedi istatistikten dördü %1 anlamlılık seviyesinde sıfır hipotezini reddetmektedir. Her iki model de dört istatistiğin anlamlı olması değişkenler arasında uzun dönemde eşbütünleşme ilişkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Tablo 3. Pedroni Panel Eşbütünleşme Test Sonuçları

Test	Sabitli	Sabitli ve Trendli
Panel v-Statistic	1,21	1,17
Panel rho-Statistic	-0,58	-0,21
Panel PP-Statistic	-1,61**	-2,12*
Panel ADF-Statistic	-1,80**	-7,55*
Panel rho-Statistic	0,42	0,09
Group PP-Statistic	-1,39***	-3,59*
Group ADF-Statistic	-2,53*	-5,66*

*, **, *** sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerini göstermektedir.

4.3. Panel Eşbütünleşme Katsayılarının Tahmini

Panel eşbütünleşme ilişkisinin elde edilmesinin ardından uzun dönem eşbütünleşme katsayılarının tahmin edilebilmektedir. Bu amaçla, Pedroni (2000, 2001) tarafından geliştirilen FMOLS (panel fully modified ordinary least squares) ve DOLS (panel dynamic ordinary least squares) metotlarından yararlanılmıştır. FMOLS ve DOLS katsayı tahminicileri, uzun dönemde birbirleriyle ilişkili olan serilerin en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilmesi yoluyla sapmalı sonuçların ortaya çıkması üzerine geliştirilmiştir. FMOLS yöntemi, otokorelasyon ile içsellik problemini parametrik olmayan bir yaklaşım ile düzeltmekte iken; DOLS yönteminde ise değişkenlerin gecikmeli değerleri ile alınarak oto korelasyon sorunu giderilmekte ve tahmin yapılabilmektedir.

DOLS ile tahmin edilen model şu şekildedir:

$$Y_t = \beta_0 + \vec{\beta}X + \sum_{j=-p}^p \vec{d}_j \Delta X_{t-j} + u_t \quad (11)$$

Denklem 11’de Y_t : bağımlı değişken, X : açıklayıcı değişkenlerin matrisi, $\vec{\beta}$: eşbütünleşme vektörü, p : gecikme uzunluğu, q : sonraki dönem değerini temsil etmektedir.

Bu çalışmada DOLS yöntemine ek olarak FMOLS yönteminden de faydalanılmıştır. FMOLS yöntemi; Phillips ve Hansen (1990) tarafından eşbütünleşik olan regresyonların optimal tahminlerini elde etmek amacıyla ortaya konmuştur. Söz konusu yöntemde Denklem 5'teki gibi bir model oluşturulmaktadır:

$$Y_t = Ax_t + u_{0t} \quad (12)$$

Denklem 12'de, A; n x m boyutunda bir matriksi temsil etmektedir. $x_{t \text{ ise}}$, $m=(m_1+m_2)$ boyutunda bir eşbütünleşik vektörü ifade etmektedir. Pedroni (2000), FMOLS metodunun küçük örneklerde dahi kuvvetli sonuçlar ortaya koyduğunu ifade etmiştir.

Tablo 4'de panel DOLS ve panel FMOLS analizlerinden elde edilen sonuçlar gösterilmiştir.

Tablo 4. Panel Eşbütünleşme Katsayıları (DYY bağımlı değişken)

Değişken	Panel FMOLS	Panel DOLS
EO	0.42* (0.00)	1,01* (0.00)
GSYH	1,41* (0,00)	1,58* (0,00)

*, %1 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Parantez içindeki değerler prob. değerlerini göstermektedir.

Hem Panel FMOLS hem de Panel DOLS analizlerinden elde edilen bulgulara göre; EO ve GSYH değişkenlerinin uzun dönem katsayıları %1 önem düzeyinde anlamlı ve işaretleri pozitifdir. Dolayısıyla, ekonomik özgürlüğü temsil eden EO değişkeni doğrudan yabancı sermayeyi temsil eden DYY değişkenini pozitif yönde etkilemektedir. Ayrıca her iki analizden de elde edilen sonuçların aynı olması modelin tutarlılığı konusunda öneme sahiptir.

Analizden elde edilen bulgular göstermektedir ki dünyada en yüksek DYY çeken 10 ülkenin söz konusu başarısında ekonomik özgürlüklerin de rolü olduğu düşünülmektedir. Bu anlamda, söz konusu ülkelerde görülen ekonomik özgürlük seviyesinin, DYY girişlerini cazip hale getirerek yatırımcılara fırsat sunduğu öngörülmektedir. Bu bağlamda, DYY çekmek isteyen bir ülkenin ekonomik özgürlüklerden bağımsız bir politika izlemesi yanlış bir tutum olacaktır.

Ampirik analiz sonuçları; Gwartney vd. (1999), Bengoa ve Sanchez-Robles (2002), Foreman (2007), Quazi (2007), Herzer D. (2010), Ajide ve Eregha (2014), Hossain (2016), Moussa vd. (2016), Kızılkaya vd. (2016)'nin yapmış oldukları çalışmalardan elde edilen bulgular ile benzerlik göstermektedir. Bununla beraber, analiz bulguları, De Haan ve Sturm (2000) ve Sarıbaş (2009) gibi çalışmalar ile benzerlik göstermemektedir.

5. Sonuç

Bu çalışmada ekonomik özgürlükler ile DYY arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu ilişkiyi incelemek için en çok DYY çeken 10 ülke (ABD, Hong Kong, Çin, İrlanda, Hollanda, İsviçre, Singapur, Brezilya, Kanada, Hindistan) analize dahil edilmiştir. Bu amaçla, 1995-2015 dönemi için panel FMOLS ve panel DOLS testleri kullanılmıştır. Analiz bulguları, ekonomik özgürlükler ile DYY arasında uzun dönemli bir ilişki olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak hem panel FMOLS hem de panel DOLS uzun dönem katsayı tahminleri ekonomik özgürlüklerde meydana artışların söz konusu ülkelere DYY girişlerini arttırdığını ortaya koymuştur. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde ekonomik özgürlüklerin artırılması DYY girişlerini daha cazip hale getirmektedir.

Bu çalışmanın en temel amacı, ülkelerin DYY girişlerini arttırabilmek için ekonomik özgürlükleri arttıracak politikalar üretme gerçeğini ortaya koymaktır. Çalışmada en çok DYY çeken 10 ülkeye yer verilmiştir. Bunun nedeni ise ekonomik özgürlük endeksi incelendiğinde söz konusu ülkelerin büyük bir kısmının bu listede de ilk 10'a girmesidir. Söz konusu ülkelerin incelenmesinin ikinci önemli nedeni ise listede sadece gelişmiş ülkelerin değil aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerin de yer almasıdır. Hem en çok DYY

çeken hem de en çok ekonomik özgürlüklere sahip olan ülkelerin yarısına yakını gelişmekte olan ülkelere olmaktadır (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Şili, Singapur, gibi). Dolayısıyla ekonomik özgürlüklerin sadece gelişmiş ülke piyasalarında makroekonomik göstergeler üzerinde etkili olacağı düşüncesi eksiktir. Her iki ülke grubunda da ekonomik büyümeyi arttırmak için gerekli olan DYY girişlerini teşvik etme adına ekonomik özgürlüklerin artırılmasında fayda olduğu düşünülmektedir.

Ekonomik özgürlükler ülkelerin DYY girişlerine katkı sağlayarak ekonomik büyümelerini arttırmalarında önemli bir rol oynamaktadır. Uzun dönemli bir etkiye sahip olan DYY, ev sahibi ülkelere teknoloji transferi ve yönetim becerileri sağlaması nedeniyle ayrıca önem arz etmektedir. Bu anlamda, hem ekonomik büyümeyi arttırmak, hem istihdamı arttırmak hem de sürdürülebilir bir büyüme oranı yakalamak için ekonomik özgürlükler noktasında düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Gelişmiş ülkeler; bürokratik kalite, hukukun üstünlüğü, mülkiyet hakları, finansal özgürlükler, demokrasi düzeyi ve yolsuzluk alanlarında önemli aşamalar kaydetmişlerdir. Gelişmekte olan ülkeler ise aynı reformların gerçekleştirilmesi, söz konusu iyileştirilmelerin arttırılması durumunda DYY için daha cazip konumda olacaktır. Çünkü çok uluslu şirketler için gelişmekte olan ülkeler; vergi, teşvikler, yasal düzenlemeler ve standartlar açısından maliyet avantajları sunmaktadır. Dolayısıyla gelişmekte olan ülkeler bu durumu da göz ardı etmeyecek şekilde ekonomik işleyişlerde etkin, şeffaf ve adil bir mekanizma oluşturmalıdırlar. Son olarak, son dönemlerde gelişmekte olan bazı ülkelerdeki politik istikrarsızlıkların (etnik tansiyon, iç savaş, terörizm vb.) neden olduğu DYY çıkışlarının tespit edilerek hangi ülkelere yöneldiği ve söz konusu yatırım tercihi arasında ekonomik özgürlüklerin nasıl bir rolü olduğunu inceleyen çalışmaların literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Son Notlar

- * *Bu çalışma 12-13 Mayıs 2017 tarihinde Uluslararası Ekonomi Araştırmaları ve Finansal Piyasalar Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuş ve revize edilmiştir.*

Kaynaklar

- Ağayev, S. (2010). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme ilişkisi: Geçiş ekonomileri örneğinde panel eştümleme ve panel nedensellik analizleri. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 159-184.
- Ajide, K. B., & Eregba, P. B. (2015). Economic freedom and foreign direct investment in Ecowas Countries: A panel data analysis. *Applied Econometrics and International Development*, 14(2), 163-174.
- Ajide, K. B., & Eregba, P. B. (2015b). Foreign direct investment, economic freedom and economic performance in Sub-Saharan Africa. *Managing Global Transitions*, 13(1), 43-57.
- Akıncı, M., Akıncı, G. Y., & Yılmaz, O. (2014). Ekonomik özgürlüklerin iktisadi büyüme üzerindeki etkileri: Bir panel veri analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 81-96.
- Arslan, A., Tarba, S. Y., & Larimo, J. (2015). FDI entry strategies and the impacts of economic freedom distance: Evidence from Nordic FDIs in transitional periphery of CIS and SEE. *International Business Review*, 24(6), 997-1008.
- Azman-Saini, W. N. W., Baharumshah, A. Z., & Law, S. H. (2010). Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: International evidence. *Economic Modelling*, 27(5), 1079-1089.
- Beach, W. W., & Miles, M. A. (2006). Explaining the factors of the index of economic freedom. In M.A. Miles and the Other. 2006 Index of Economic Freedom, Washington D.C.
- Beheshtabar, E. (2008). The impact of economic freedom on FDI inflows to developing countries: The case of The Middle East. Jönköping International Business School, Master Thesis, 1-25.
- Bengoa, M., & Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: New Evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*, 19, 529-545.
- Beşkaya, A., & Manan, Ö. (2009). Ekonomik özgürlükler ve demokrasi ile ekonomik performans arasındaki ilişkinin zaman serileri ile analizi: Türkiye Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 47-76.

- Borensztein, E., De Gregorio, J., & Lee, J. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth? *Journal of International Economics*, 45, 115–135.
- Caetano, J., & Caleiro, A. (2009). Economic freedom and foreign direct investment: How different are the MENA countries from the EU? *Documento de Trabalho*, 1, 65-74.
- Carlsson, F., & Lundström, S. (2002). Economic freedom and growth: Decomposing the effects. *Public Choice*, 112, 335-344.
- Çetin, M., & Ecevit, E. (2010). Sağlık harcamalarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: OECD ülkeleri üzerine bir panel regresyon analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 11(2), 166-182.
- De Haan, J., & Sturm, J. E. (2000). On the relationship between economic freedom and economic growth. *European Journal of Political Economy*, 16(2), 215-241.
- Doucouliağos, C., & Ulubaşoğlu, M. A. (2006). Economic freedom and economic growth: Does specification make a difference? *European Journal of Political Economy*, 22, 60-81.
- Foreman, V. K. (2007). Economic freedom and foreign direct investment in developing countries. *The Journal of Developing Areas*, 41(1), 143-154.
- Gwartney, J. D., Lawson, R. A., & Holcombe, R. G. (1999). Economic freedom and the environment for economic growth. *Journal of Institutional and Theoretical Economics (Jite)/Zeitschrift Für Die Gesamte Staatswissenschaft*, 643-663.
- Gwartney, J., & Lawson, R. A. (2003). The concept and measurement of economic freedom. *European Journal of Political Economy*, 19, 405-430.
- Gwartney, J., Lawson, R., & Hall, J. (2015). Economic freedom of the world: 2015 Annual Report. Fraser Institute, 174.
- Heriot, K. C., & Theis, J. (2008). Foreign direct investment and economic freedom: An empirical investigation. Turner College of Business, Columbus State University. https://www.researchgate.net/profile/kirk_heriot/publication/265221683_foreign_direct_investment_and_economic_freedom_an_empirical_investigation/links/551455660cf2eda0df30d469.pdf
- Herzer, D. (2010). How does foreign direct investment really affect developing countries. Ibero-America Institute For Economic Research, Discussion Paper 207.
- Hossain, M. S. (2016). Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: Evidence from developing countries. *International Journal of Economics and Finance*, 8(11), 200.
- Im, K. S., Pesaran, M. H., & Shin, Y. (2003). Testing for unit roots in heterogeneous panels. *Journal of Econometrics*, 115, (Revise version of 1997's work), 53-74.
- Kapurıa-Foreman, V. (2007). Economic freedom and foreign direct investment in developing countries. *The Journal of Developing Areas*, 41(1), 143-154.
- Kızılkaya, O., Ay, A., & Akar, G. (2016). Dynamic relationship among foreign direct investments, human capital, economic freedom and economic growth: Evidence from panel cointegration and panel causality analysis. *Theoretical and Applied Economics*, 23(3), 127-140.
- Maddala, G. S., & Wu, S. (1999). A comparative study of unit root tests with panel data and a new simple test. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(1), 631-652.
- Moussa, M., Çaha, H., & Karagöz, M. (2016). Review of economic freedom impact on FDI: New evidence from fragile and conflict countries. *Procedia Economics and Finance*, 38, 163-173.
- Pearson, D., Nyonna, D., & Kim, K. J. (2012). The relationship between economic freedom, state growth and foreign direct investment in US States. *International Journal of Economics and Finance*, 4(10), 140-147.
- Pedroni, P. (1999). critical values for cointegration tests in heterogeneous panels with multiple regressors. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 61(1), 653-670.
- Pedroni, P. (2000). Fully modified OLS for heterogeneous cointegrated panels. *Advances in Econometrics*, 15, 93-130.
- Pedroni, P. (2001). Fully modified OLS for heterogeneous cointegrated panels. Nonstationary panels, panel cointegration, and dynamic panels. Emerald Group Publishing Limited, 93-130.
- Pesaran, M. H., Shin, Y., & Smith, R. P. (1999). Pooled mean group estimation of dynamic heterogeneous panels. *Journal of the American Statistical Association*, 94(446), 621-634.
- Pourshahabi, F., Mahmoudinia, D., & Soderjani, E.S. (2011). FDI, human capital, economic freedom and growth in OECD countries. *Research Journal of International Studies*, 19, 71-81.

- Sánchez-Robles, B., & Bengoa-Calvo, M. (2002). Foreign direct investment, economic freedom and growth: New evidence from Latin-America. Universidad De Cantabria, Economics Working Paper.
- Sarıbaş, H. (2009). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisi: Bir panel veri analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 46(538), 7-16.
- Quazi, R. (2007). Economic freedom and foreign direct investment in East Asia. *Journal of The Asia Pacific Economy*, 12(3), 329-344.
- The Heritage Foundation, (2017). 2017 Index of economic freedom. http://www.Heritage.Org/Index/Pdf/2017/Book/Index_2017.Pdf (Erişim Tarihi: 10.04.2017).
- Tunçsiper, B., & Biçen, Ö. F. (2014). Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel regresyon yöntemiyle incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2), 25-46.
- UNCTAD, (2017). Global investment, trends monitor. United Nations, http://Unctad.Org/En/Publicationslibrary/Webdiaeia2017d1_En.Pdf (Erişim Tarihi: 18.04.2017).
- UNCTAD, (2017). Foreign direct investments. <http://Unctadstat.Unctad.Org/Wds/Tableviewer/Downloadprompt.aspx> (Erişim Tarihi: 15.04.2017).
- Yalman, İ. N., Sandalcılar, A. R., & Demirkoparan, F. (2011). Özgürlükler ve ekonomik kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 431-444.
- Yıldırım, S. (2009), Aghion-Howitt büyüme modeli çerçevesinde ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin panel veri analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 259-268.
- Zghidi, N., Sghaier, I. M., & Zouheir, A. (2016). Does economic freedom enhance the impact of foreign direct investment on economic growth in North African countries? A panel data analysis. *African Development Review*, 28(1), 64-74.

This Page Intentionally Left Blank